ЛІТЕРАТУРНІ ПАЛІМПСЕСТИ

ДРУКУЄТЬСЯ ВПЕРШЕ

ІВАН ФИЛИПЧАК

ІСТОРИЧНІ ТВОРИ

Том 2

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Бугров В. А., професор, голова
Радишевський Р. П., академік НАН України, заступник голови
Жулинський М. Г., академік НАН України
Нахлік Є. К., член-кор. НАН України, професор
Шевченко Л. І., член-кор. НАН України
Семенюк Г. Ф., професор
Грицик Л. В., професор
Романенко О. В., професор
Кагамлик С. Р., професор
Боронь О. В., професор
Лущій С. І., професор
Назарець В. М., професор
Демська-Будзуляк Л. М., професор
Сліпушко О. М., професор
Яременко В. В., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міжнародна школа україністики НАН України
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

ЛІТЕРАТУРНІ ПАЛІМПСЕСТИ
ДРУКУЄТЬСЯ ВПЕРШЕ

Серію започатковано 2011 року

ІВАН ФИЛИПЧАК

ІСТОРИЧНІ ТВОРИ

Том 2

Київ

УДК 821.161.2 Филипчак Іван

Проєкт
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
Міжнародної школи україністики НАН України,
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Літературні палімпсести
Друкується вперше

Іван Филипчак. Історичні твори. Том 2. – К.: Видавництво Ліра-К, 2023. – 432 с.

ISBN 978-617-520-452-8

Іван Филипчак (1871-1945) – український письменник, галицький педагог, співзасновник музею «Самбірщина». У 1944 році заарештований радянською владою і в наступному році помер на засланні. Автор прозових творів із соціально-побутової та історичної тематики. До другого тому увійшли повісті: «Княгиня Романова», «Дмитро Детько», «Кульчицький – герой Відня».

УДК 821.161.2 Филипчак Іван

ISBN 978-617-520-452-8

© І. Филипчак, 2023
© Р. Радишевський упорядкування, 2023
© Видавництво Ліра-К, 2023

ЗМІСТ

КНЯГИНЯ РОМАНОВА 5
Пролог 6
Пир 14
РОЗДІЛ І. Страшна вістка 18
РОЗДІЛ ІІ. Таємниче вбивство 24
РОЗДІЛ ІІІ. Державна Рада 29
РОЗДІЛ ІV. Перші кроки і перші хмари 31
РОЗДІЛ V. Поразка 38
РОЗДІЛ VI. Боярська змова 44
РОЗДІЛ VII. В небезпеці 49
РОЗДІЛ VIII. З рідного гнізда 57
РОЗДІЛ IX. В Сяноці 58
РОЗДІЛ X. Від своїх до... своїх 65
РОЗДІЛ XI. На шлях боротьби 71
РОЗДІЛ XII. В Кракові 75
РОЗДІЛ XIII. Весна в Сяноці 79
РОЗДІЛ XIV. Невдале сватання 84
РОЗДІЛ XV. Король Андрій 93
РОЗДІЛ XVI. У Володимирі 101
РОЗДІЛ XVII. Підозріла монахиня 107
РОЗДІЛ XVIII. Утеча до Сендомира 117
РОЗДІЛ XIX. Друга відмова 123
РОЗДІЛ XX. Правдивих друзів пізнається в нещасті 128

РОЗДІЛ XXI. Перемога під Грабовцем 135
РОЗДІЛ XXII. Весілля 142
ЕПІЛОГ 147

ДМИТРО ДЕТЬКО (Історична повість) 151

КУЛЬЧИЦЬКИЙ – ГЕРОЙ ВІДНЯ (Історична повість з XVII в). . . . 251

КНЯГИНЯ РОМАНОВА

ПРОЛОГ

Ясне маєве сонце показалося з-за гір на тому березі Босфору й кинуло жмут теплого проміння на столицю світа – Царгород. Заіскрилися проміння живими жемчугами в срібних хвилях Босфору і Золотого Рогу; поцілували золоті бані св. Софії і розсипалися золотим піском по вулицях і площах великого міста.

А в місті – незвичайний рух. Від самого світанку слуги з імператорської палати сновигали по місту, полагоджуючи різні справи. Дали замовлення найкращим болгарським огородникам на різного роду садовину, городовину і квіти; рибалки з над Золотого Рогу мали доставити велику кількість сріблистої скумбрії, кефалі, а головно найбільше золотих осетрів. Із довкілля царських хуторів зганяли багато волів, ягнят, телят; несли безліч різчого дробу. Ловці з імператорської дружини вже декілька днів полювали на дики серни, олені й привозили до палати.

А і в палаті рух небуденний: стольники, ключники, чашники й всякі урядники і слуги – метушаться, бігають, працюють. Відчиняються раз за разом двері глибоких пивниць, де переховуються найкращі вина грецькі й угорські, старі меди болгарські та інші напитки. Приносять золоту, срібну і кришталеву посуду та всякого роду миски, пугарі й кубки. Приготовляють дорогоцінні перські килими, скатертини.

Видно по всьому, що йде приготування до великого свята.

– А що воно, Демиде, за свято таке в палаті, що ми таку велику кількість риби маємо привезти? – питав старий рибалка свого молодшого товариша, складаючи мережі до човна.

– А ви, діду Киріяку, хіба нічого не чули?

– Та де ж мені, старому, то ви, молоді, бігаєте по місті, чуєте завжди щось нового, а я все тут коло мереж...

– Сьогодні найясніший імператор робить велике свято і прийняття на честь прибувших послів.

– Яких послів?

– Авжеж тиждень, як приїхали бояри з дружиною від могутнього князя Галицько-Володимирського Романа, з далекої Русі-України.

– Чого ж то вони приїхали? Може війна яка буде?

– А хто його знає, діду... На війну ніби не заноситься, бо з'їхалися на свято лицарі з усього світу. Ой, тай сила ж їх приїхала! Сьогодні буде великий турнір пополудні. Діду, ви впустите мене туди подивитись на грище?

– Чому ні, як справимося з рибою, – відповів дід Киріяк, відштовхуючи човен від берега.

І в інших місцях приготування на імператорській палаті викликали всякого роду пересуди.

Між болгарськими огородниками були свої здогади:

– Чи не до святої землі вибирається наш імператор, що така сила лицарів наспіла сюди?

– Ні, якби збиралися на невірних, тоді військової дружини було б більше. А тоді лицарі поприїздили б хіба з почесною вартою?

– Кажуть, що то буде велике свято на честь русько-українських послів. Вони вже тиждень вгощаються тут.

– А чого то вони сюди приїхали?

– Хто зна? Один із двору казав, чи не по княжну Анну?

– Братаницю імператора?

– А так, княжній вже час одружуватись.

– Та ж біля неї тут стільки лицарів залицяється. От хоч би польський князь Лєшко.

– Або угорський наслідник Андрій.

– Або той Зиґфрід з Веймару.

– Або Оттокар з Бадену.

– Та й чимало інших старалося про руку нашої царівни, але вона не сподобала собі нікого.

– Тому, кажуть, сьогодні буде великий з'їзд лицарів, пополудні турнір, а у вечір пир у імператора. Напевно вибере собі когось наша княжна.

– Саме й тому приїхали руські посли.

– А чи князь Роман приїхав?

– Здається, що ні. Тільки бояри та дружина.

– Та як же буде вона давати слово, не бачивши нареченого?

– Ех, таж тут своя кров заговорить!

– Як то своя?

– Та ж княжна Анна – рідна внучка русинки-імператриці Мстиславівної. В її жилах тече руcько-українська кров... Потягне до свого.

– Ну, вже проживем, побачимо...

Цілий Царгород гудів немов у вулику бджіл. Купці, ремісники, робітники і усі горожани цікавилися, розпитували, догадувалися і нарешті пополудні пішли на площу, де була величезна будівля, бо там мав відбутися лицарський турнір.

В амфітеатрі вже повно народу. Довкруги арени, в першому ряді були ложі, розкішно прибрані килимами, квітами та різними гербами й відзнаками. Ці місця були призначені для чужоземних гостей. В центрі, понад всіма, була добірна ложа імператора, прибрана пурпуровим оксамитом, золотом і перлами; над балдахіном пишався великий герб візантійських імператорів: двоголовий орел. Дальше були ряди лав, один ряд вище другого. Там сиділи дружинники, різні урядники і вкінці народ. Даху амфітеатр не мав, тому сонце заливало промінням арену й ложі, виблискуючи на дорогоцінних прикрасах лож.

От і ложі почали наповнятися. Дами в розкішних одягах з діамантами і перлами, заквітчані живими квітами – пишалися одна перед одною. Вельможі в добірних строях, а біля них пажі: юнаки в оксамитних кафтанах, в довгих білих панчохах і капелюхах, прикрашених струсевими перами. Воєнноначальники в тяжких, блискучих латах. А відтак юрба народу, що гуділа, хвилювалася очікуючи початку грищ.

От і засурмили герольди. Товпа загула:

– Слава! Слава!

І в царській ложі появився цар наймогутнішої держави – візантійський імператор Олексій III Анґелос. Правий переділ ложі зайняла імператриця зі своїми придворними дамами, а лівий – члени царського двора – рідня імператора.

Серед пишно вдягнутих жінок, в лівому переділі ложі, як троянда з посеред інших квітів, вирізнялася дівчина літ двадцяти, високого рос-

ту, стрункa, із чарівним личком. Великі чорні очі, у кожному погляді говорили про її непересічний ум. Вся її постать була схожа на статую скульптора Праксителя. Уста її повні мов пелюстки червоної троянди. Легка рожева туніка обгортала стрункy постать, а на грудях стягалася золотою, з великим рубіном, брошкою. Розкішне, хвилясте, темно-русяве волосся, прибране червоними трояндами. Це була княжна Анна, що у її честь трубадури складали пісні, а лицарі довершували геройських вчинків.

Ліворуч від царської ложі сиділи гості – галицько-володимирські бояри. На чолі їх був старший боярин в оксамитній опанчі, прибраній цінними хутрами, – це був Твердята Остромирич, голова посольства. Разом з ним його товариші й дорадники; Недан, Домажир, Дмитрій і молодий Негвар – друг дитинства князя Романа. Всі бояри були зодягнені в пишні одяги. Довкруги послів, сиділа їхня дружина – почесна варта.

Коли імператор Олексій III дав знак головному провіднику грищ, заграли роги герольдів і лицарський герць почався.

Слуги відчинили в'їздові ворота і на арену почали в'їздити лицарі в оточенні своїх пажів і оружників.

Попереду їхав Сігурд, королевич норманів. Тяжкі варязькі лати, довгий, прямий, двосічний меч, блискучий шолом без усяких прикрас, робили враження суворої сили, але зрівноваженої й спокійної. Відповідна, до вигляду лицаря, була й упряж коня – проста й міцна. За королевичем їхали його пажі: деякі тримали в руці довгий щит королевича з виложеним, посередині, золотим гербом. На червоному полі цього герба був золотий із піднесеною передньою лапою лев. Королевич Сігурд, із своїм почотом, проїхав вздовж арени, прямуючи до ложі імператора: королевич зробив уклін, а його пажі схилили списи.

Олексій III відповів ласкавою усмішкою.

Відтак виступив маркграф ваймарський Зиґфрід зі своєю дружиною. За Зиґфрідом в'їхало ряд французьких лицарів: герцог де Лозан, маркіз Оверне, віконт де Руж та много інших лицарів. Поверх лат вони мали малинового кольору оксамитні плащі, що стягалися на грудях золотими стяжками. Шоломи прикрашені різними доро-

гими перами. При лівому боці лицарі мали мечі, а їхні пажі несли за ними тяжку зброю й щити.

За ними, в парі із своїми баронами, їхав на воронім коні наслідник угорського короля Андрій.

Проїжджаючи біля імператорської ложі, королевич зробив два уклони: перший імператорові Олексієві, а другий спрямований до лівого переділу ложі. Але молодий боярин Негвар, що приглядавсь увесь час княжній Анні та стежив за кожним її рухом, помітив, що цей уклін королевича не зробив великого враження на княжну і не розхвилював її.

За Андрієм їхали лицарі з Генуї, Флоренції, Пізи, в мальовничих різнокольорових одягах і з численним почотом.

Цей церемоніальний виїзд завершував, в оточенні своїх пажів і прибічних графів, молодий польський князь Лєшко. Поверх панциря він мав опанчу з леопардової шкіри, а шолом був прикрашений кінською гривою. Уся постать його виглядала войовничо й імпонуюче. На його малиновому щиті виблискував срібний, осяяний дорогими жемчугами білий орел.

Молодий князь вклонився імператорові, а особливо довгий і чемний уклін був спрямований до княжни Анни: недаром кружляли поголоски в народі, що він є головним претендентом Анни.

Коли закінчився церемоніальний об'їзд, знову заграли роги герольдів і на арені появилися в бойовім виряді лицарі. Сігурд і віконт де Руж почали турнір: роз'їхалися на протилежні кінці арени і, як вихор, понеслися один на одного, наставивши наперед списи. Але французькому лицареві не пощастило; суворий вигляд нормандського королевича так поділав на нього, що його рука здригнулась і спис лише поковзнувся по щиті Сігурда. В тому часі Сігурд вдарив у саму середину щита де Ружа, пробив його списом, а він захитався в сідлі.

Герольди засурмили, а увесь народ захоплено кричав: – Слава! Слава!

Королевич Сігурд уклонився перед імператорською ложею і від'їхав з арени в супроводі гучних оплесків.

В другій парі змагалися маркграф Зиґфрід і де Лозан. Билися на мечі; герцог пробив Зиґфрідові, на рамені, лату, зранивши його. Таким чином, герцог був переможцем.

Дальше відбувались двобої різних лицарів, але народ почав захоплюватися і було чути вигуки:

– Королевич Сігурд!

– Герцог де Лозан!

– На двобій!

– Слава!

Народ викликав на герць лицарів, що здобули прихильність своїми перемогами.

Коли на арені з'явилися ті лицарі, народ зустрів їх несамовитими оплесками і вигуками. А вони знову роз'їхалися і двобій почався. Довгий і упертий був герць, декілька разів роз'їздилися й сходилися. Списами не далося нікому перемогти, – перейшли на мечі. І тут тяжкий, довгий меч нормана вирішив перемогу: королевич Сігурд вдарив герцога і повалив його з сідла.

Засурмили роги, загули глядачі, а королевич Сігурд сидів на коні немов статуя, очікуючи противника. Але ніхто із лицарів не виїжджав стрінути його, бо після того, як суворий норман вибив зі сідла герцога де Лозана і віконта де Руж, знаних і славних на всю Францію лицарів, ніхто не відважився помірятися своїми силами із ним.

Тож вдруге прозвучали роги, але нікого не було видати. Аж враз із в'їздової брами виїхав на своїм шпаковатім степовику князь Лєшко і прийняв заклик до бою.

Два рази сходилися лицарі без висліду, за третім разом Лєшко зручно відхилився від удару списа Сігурда і в цю ж мить поцілив в бік противника. Королевич Сігурд захитався і почав хилитися зі сідла. Його піддержали пажі, а народ в нестямі вигукував славу новому переможцеві:

– Слава Лєшкові!

– Слава князеві польському!

– Хай живе переможець!

Заграли сурми, головний провідник герцю проголосив вислід лицарських змагань: – Переможцем на сьогоднішнім герці є його світлість князь польський Лєшко! Слава переможцеві!

– Слава! Слава! – понеслось з народу.

Враз трапилось щось непередбаченого: заграли роги від в'їздової брами і на арену виїхав лицар на білому коні в оточенні своєї свити, що була також на білих конях. Лицар був без лат, лише сталева сорочка (кольчуга) обгортала його стрункий стан. Поверх кольчуги – оксамитна опанча, прибрана соболевим хутром. Шолом ясний, блискучий, з опущеним забороло́м. При лівому боці лицар мав варязький двосічний меч, а в лівій руці – великий округлий щит з гербом: на блакитному полі золотий тризуб.

Лицар повільно проїхав вздовж арени, віддав належні уклони імператорові й дамам і під'їхав до провідника герців та сказав щось шепотом йому. Тоді провідник звернувся до Олексія III і пояснив:

– Найясніший імператоре! Лицар той хоче залишитись незнаним, просить дозволу змагатися з переможцем на сьогоднішнім турнірі за першенство! Чи буде йому дозволено?

– Добре, – відповів імператор, – якщо князь Лєшко погодиться.

Лєшкові лицарський гонор не дозволяв відмовитись і він погодився:

– Я до послуг найяснішого імператора і незнаного лицаря!

– Герць продовжується! – проголосив провідник грищ.

Засурмили сурми, загула товпа народу, а лицарі почали готовитись до бою.

Князь Лєшко хвилювався, він же ж був переможцем, а ця перемога, як він сподівався, мусила б відкрити дорогу до княжни Анни, – а ось тут, цей незнаний.

– Нахаба! Треба його провчити, – думав посерджений князь.

Тож вони роз'їхалися і погнали коней один на одного. Розлючений Лєшко хотів одним ударом покінчити із противником, але незнаний лицар легко відвів спис щитом і в свою чергу завдав Лєшкові такий удар, що той ледве вдержався в сідлі.

Почув князь, що має перед собою сильного й відважного противника і це ще дужче розхвилювало його. Ще сильніше зударились вони. Удари були такі міцні, що списи поломилися наче тонкі гілочки. Завзяті змагуни схопилися за мечі, а народ стояв у напруженім очікуванні. Знову з'їхалися лицарі. Тяжкі лати Лєшка, хоч захищали його від ударів, унеможливлювали свободу рухів, в той час, як легка кольчуга

незнаного лицаря удогіднювала йому зручність і боєздатність. Незнаний лицар легко ухилився від Лєшкового меча і в свою чергу завдав удар тяжким варязьким мечем по шоломі противника, а він під ударом захитався, як підтятий дубок, і звалився з сідла на землю. Пажі винесли його з арени.

– А-а-а-х, – пронеслось серед народу, відтак загули:

– Слава! Слава!

– Хто це такий?

– Хай піднесе забороло!

– Слава переможцеві!

Дами замахали хусточками. На лицаря посипалися квіти. Він під'їхав до царської ложі, поклонився імператорові, а відтак зійшов з коня і, ставши на одне коліно, поклонився княжні Анні. І в цей спосіб він, переможець на лицарських змаганнях, дав знати, що бився в честь княжни і що вона є королевою турніру.

Княжна Анна відіп'яла з грудей спряжку з рубіном і в парі з трояндою подала лицареві, як нагороду за подвиг.

При тому вона пізнала цього лицаря – це той... Це варяг Ромуальд, начальник дружини галицьких послів.

– Ах, чому він не королевич, не князь?!

Вона з жіночою цікавістю підглядала цього стрункого русявого лицаря з синіми очами. І її серце, що було байдуже на залицяння королевичів, баронів, князів, ось тепер заговорило... Княжна Анна покохала!

І ось цей Ромуальд перед нею, переможцем над усіма лицарями. Анна хвилювалася, молодий бояр Негвар, що увесь час слідкував за нею, лагідно всміхався: чи не знав він таємниці?

Враз заграли сурми і провідник грищ проголосив незнаного лицаря переможцем. Відтак в імені імператора запросив усіх учасників змагань та усіх гостей на вечір до царської палати на пир, що його давав імператор на честь руcько-українських послів.

ПИР

Велика тронна зала в імператорській палаті, Юстиніана, повна достойних гостей. Тут уже не було лат, кольчуг, шоломів – лиш раділи очі різнокольоровими оксамитами, шовками, золототканими одягами. Одяги українських послів відзначалися тим, що були прибрані дорогими хутрами: соболями, кунами і срібними лисами.

На залі панувала тишина, очікуючи імператора, гості тихо розмовляли, ділились враженнями грищ. Тут були всі учасники турніру. Маркграф Зиґфрід мав перев'язану руку, а у князя Лєшка був очевидний рубець на голові від удару мечем.

Українські посли готовили подарунки, що їх прислав імператорській родині могутній галицько-володимирський князь Роман.

На залу увійшов головний провідник святкувань і проголосив:

– Його Величність!

Окружений членами родини, вельможами, дамами двора і почесною вартою преторіанців, увійшов у залу Олексій III і сів на золотому троні, праворуч нього імператриця, а довкруг неї дами двора. Ліворуч – найближчі вельможі. Усі гості склонили коліна, а імператор промовив:

– Вітаю вас, дорогі гості, що прибули до мене звідусіль – від далекої Скандинавії до гарячої Італії. Зокрема вітаю вас, гості з України-Русі. Отже, хочемо почути, з чим ви прибули до нас від нашого могутнього приятеля князя Романа. Не мав я щастя бачити його, але слава про нього дійшла до мене, бо в руських князів тече кров візантійських імператорів.

Боярин Твердята Остромирич виступив і сказав:

– Найясніший царю! Наш господар і повелитель, князь Галича, Володимира, Берестя, Белза, Червеня і многих інших городів, засилає тобі братерське привітання і просить не погордити цими скромними дарами, які нами передає.

– Дякую, дякую! З приємністю приймаю, – відповів Олексій III.

Бояри почали підносити і передавати дари, а всі гості з найбільшою цікавістю приглядалися до них.

Твердята передав імператорові багряну мантію, обшиту соболями і прикрашену самоцвітами. Недан приніс килими роботи верховинців з околиць Синьовидська. Ці килими були в прекрасних кольорах і особливо звертали увагу дам.

– Яка розкіш! – скрикнула імператриця.

– Художня річ! Не гірша перської або візантійської роботи.

– Дякую, дякую! – сказав Олексій III.

Відтак Домажир приніс розкішне сідло, яке тільки були в спромозі зробити київські кожум'яки.

Із захопленням дивились лицарі на добірний вигляд сідла. А Дмитрій передав золоті й срібні кубки і тарілки.

– Це для найяснішої імператриці, – пояснив він.

– Дякую за пам'ять, – відповіла вона.

– А це для княжни Анни передає князь Роман Негваром.

На золотій таці подав Негвар перлові намиста, київські ковтки, перстені, браслети та пряжки. Все у мистецькому виконанні майстрів.

Імператор був дуже задоволений всіма дарами і, ласкаво усміхаючись, промовив:

– А що скажете? Які новини принесли?

– Ваша величність, наш володар і князь молодий Роман одного разу був на ловах... Зустрів він куницю, вона йому дуже сподобалася, але не міг її сполювати. Отже прикликав він нас і каже: «Ідіть по цьому сліду і дійдете до куниці; що хочете робіть, але без куниці до мене не повертайте». Тому ми пішли по сліду, а він завів нас до палати вашої величності. Тут у вас переховується куниця... А може красна дівиця, без котрої ми не можемо повертати на свою батьківщину. Що на це скажете, ваше величество?

– Гм... Свати... А що ти на це, Анночко? – запитав Олексій III свою братаницю.

– Як ваша величність рішить. Ви ж мені заступаєте батька, – відповіла Анна.

– Я скажу так: не перший раз українські князі рідняться з нашим двором, ось твоя бабця, Анночко, друга дружина цісаря Мануеля, була руською княжною. Дружба князя Романа мені потрібна. Отже я даю слово.

– Воля ваша, – сказала Анна.

На це рішення із трепетом подумала: «Заміж все одно мене віддадуть, тож краще йти за галицького князя, а там буде той юнак – лицар Ромуальд, хоч час від часу побачу його...»

На рішення імператора і згоду віддати Анночку князеві Романові гості зраділи окликами «Слава»! Але до тих окликів не приєдналися інші лицарі, що старались звернути її увагу на себе.

– Отже передайте князеві Романові, що ми приймаємо його прохання і нехай він прибуде до нас на заручини, – сказав Олексій III.

– Він уже тут є, ясний царю, – він лише чекав на висліди нашого сватання.

– Тож нехай приступить!

– Ми зразу ж заручини зробимо!

– Який дивний збіг обставин! – скрикнув імператор, а княжна Анна насторожилася.

Із натовпу бояр виступив молодий князь Роман, він пишно вдягнений, дорогоцінну опанчу стягувала пряжка з рубіном, а на грудях паленіла червона троянда.

– Ах, це він... Незнаний лицар! Переможець на турнірі! – понеслось на залі.

Княжна Анна із захопленням дивилась на свого судженого.

У залі трофеїв відбувався величавий пир! Всім, що мав найкращого, найпишніший двір в цілій Європі, угощав гостей. Мов у казці пишались зали двору. Стіни прибрані коштовними килимами, лицарськими трофеями, рогами оленів, турів, добірними світильниками. На столах золото і срібло. В чудових етруських вазах багато квітів, що розливали ніжну арому. Грецькі й угорські вина, старі болгарські меди лились рікою... Найвибагливішими стравами вгощались всі присутні.

Княжна Анна і князь Роман раділи одне одним, а мрії простеляли стежину любові й щастя...

Лиш один гість не веселився; його рука не доторкнулася до страви, лише найміцніший мед пив кубок за кубком. Руки стискалися в п'ястуки, а поблідлі уста шепотіли:

– Помсти! Пся кров! Помсти! Крові!

Він кидав на Романа такі погляди, немов хотів його в порошок стерти. Княжна Анна спіймала один такий вовчий погляд, насичений люттю, очей. Їй стало моторошно, начебто цей погляд віщував жах, лихо. Своєго хвилювання не була в силі скрити, тому Роман, зауваживши зміну в її обличчі, запитав, що трапилось, в чому справа. Вона не відповіла, лише серцем відчула, що вражений Лєшко буде виплекувати небезпечну ненависть.

РОЗДІЛ І

СТРАШНА ВІСТКА

Княгиня Романова пробудилася, здивовано поглянула довкруги, позіхнула і винувато промовила:

– А я таки заснула.

– Слава Господові! – сказала кормилиця, що сиділа при ніжках дітей. – Де ж таке можна, щоби декілька ночей не спати!

– А що з дітьми? – з тривогою в голосі запитала княгиня.

– Спали неспокійно, – відповіла кормилиця. – Данилко очі вчиняв і зачиняв, хотів утікати з ліжка – ледве втримала його, щоб не упав. Щось говорив не до ладу, кликав: «Тату, мамо!». Потім почав потітися, був він і вся постіль мокра.

– Ну, слава Богу, – сказала княгиня.

– Видно хвороба проминула. Хай тепер спить, – порадила кормилиця.

– А Василько як? – знову з тривогою запитала княгиня.

– Василько марудив цілу ніч, стогнав, плакав, не спав.

– Бідний мій Василько, бідна дитина! – журилася мати.

Княгиня дві ночі не спала, хворих дітей доглядала, а на просьби кормилиці й зости, щоби пішла відпочити, відповідала:

– Де ж я залишу моїх хворих діточок, мій найдорожчий скарб!

Однак сон переміг її, вона заснула, сидячи на лаві, вистеленій туровою шкірою.

Коли прокинулася, почувала себе менше втомленою. Довідавшись від кормилиці про стан здоров'я дітей, приблизилася до їхніх ліжок. Данилко спав глибоко і спокійно дихав. Видно хвороба минає. Але не таке то з Васильком: він стогнав, час від часу поглядав на княгиню і на кормилицю; кашляв, починав плакати й кликати: «Мамо, мамо».

– Бідна дитина! Як же ж мучиться! Хорони Василька, Мати Божа, – сказала княгиня. Вона повернулася до Белзької Ікони Божої Матері та щиро молилася. Скінчивши молитву, вона ще раз глянула

на Василька, відтак сказала кормилиці, щоб послала отрока по лікаря Велізарія.

– А ти піди на зустріч о. Юрієві, попроси, щоб відправляв молебень за здоров'я дітей.

Кормилиця вийшла, а княгиня потонула в призадуму. Її думи полинули до князя Романа:

– Чому так довго забарився і не повертає з-під Завихосту? Колись щодекілька днів присилав вістки гінцями, а тепер ні слова! Ой, зайве він заплутався в справи тих польських княжат... Ой, боюся, щоби лиха не було! Підозрілий той Лєшко. Чи не заманив він князя, закликаючи, мовляв, на поміч проти Лісконогого?

Вбігла кормилиця і сказала, що о. Юрій жде вже в каплиці.

– Проси о. Юрія сюди; нехай погляне на дітей та помолиться за них, – сказала княгиня.

За декілька хвилин зайшов мужчина високого росту, в чорній рясі, з довгою бородою та з хрестом на грудях і поздоровив:

– Христос посеред нас!

– Є і буде, – відповіла княгиня і підійшла під благословення.

Придворний священик оглянув дітей, усміхнувся до Данилка, довго-довго дивився на Василька і потішив, що Божій ласці все можливе і що Василько видужає.

Княгиня пояснила о. Юрієві, що послала гінця по лікаря Велізарія.

– Добре зробила, княгине. Бог сотворив усілякі цілющі зела на потребу людей. Лікар Велізарій – знаюча людина. Молися Богу, а все буде добре.

– А чи чули ви, отче, чи прийшла яка вістка від Завихосту?

– Ні, сьогодні ще вістки не чув.

– Я журюся, чи не трапилося яке лихо князеві.

– Не бійся, княгине, такому «турові» нічого не трапиться! Мабуть князь вже в дорозі і саме тому гінця не посилає. А тепер я піду відправлю молебень за щасливий поворот князя і за здоров'я діточок.

Княгиня і кормилиця поклонилися священникові, а він їх поблагословив і вийшов.

Пестун Мирослав, виховник Данилка, не міг спокійно слухати служби Божої. Хоч о. Юрій відправляв з чуттям, а хор бояр гарно спі-